

ברברה גולדברג על שיר זה: "כל פעם שהאס קורא אותו באוזני קהל, אין המאזינים יכולים לכבוש אנקת פלצות. הדימוי מכה בתדהמה ואפשר לפרשו בדרכים רבות. אני מכירה את השיר הזה כבר שבע עשרה שנים, ועדיין אני תוהה ומשתוממת, עדיין אני תועה בערפל, עדיין אני תקופת סקרנות שלא באה על סיפוקה" (עמ' 112).

רוברט האס

בגלישה באינטרנט, אליו התחברתי רק לאחרונה (זו הרשת העושה את כולנו למלומדים ברגע בהקשת מקלדת) מצאתי דברים שכתב רוברט האס על השיר הזה. הוא אומר כי בכתיבתו הושפע רבות משירת ההייקו היפנית ומביא לדוגמה שיר הייקו מאת באשו (1644-1694), גדול משוררי ההייקו של יפן (בתרגומי מאנגלית):

על הר פוגי
מטפס חילוון
אבל, לאט, לאט.

משירה זו, אומר האס, למד דברים אלה: ההייקו תובע שפה פשוטה, שתפקידה, לפי באשו, "ליישר את הדיבור". זמן, מקום, וכן זיקה לעונות השנה (הקרובה "קייגו") מרכזיים בשיר הייקו. התייחסות ראשונית בשיר היא לטבע; התייחסות משנית היא רפלקסיה בודהיסטית על הטבע. שיר הייקו מכשיר אנשים לעמוד מן הצד ולהותיר את הסקת המסקנות למנגוני האגו. הדרך הטובה ביותר לקרוא שיר הייקו היא לקרוא אותו באופן הכי פשוט והכי מילולי שאפשר.

רוברט האס. תודה!

לה מרחב שירי אינסופי ובלתי מופרע ליצור בו.

רוברט האס. כרטיס ביקור.

משאלות אנוש מאת רוברט האס (תרגום משה דור, אחרית דבר ברברה גולדברג) זיכה אותי בחוויית קריאה נוספת שאני חב עליה תודה להוצאת 'קשב' לשירה. לא שמעתי קודם לכן את שמו ושמעו לא הגיע אלי. מגב הספר למדתי כי הוא מגדולי המשוררים האמריקאים בני דורנו, יליד סן פרנסיסקו 1941, פרופסור לספרות באוניברסיטת ברקלי, קליפורניה, משורר נערץ על קוראים ומשוררים כאחת.

ובאמת האס הוא משורר מרתק, הכותב ב'אנרים שונים, אולם בעיקר התרשמתי מאותו ז'אנר מיוחד לו, המותח את הפורמט השירי עד קצה גבולו. מדובר בשירים רחבי שורות, שהם מעין סיפורים קצרים בפרוזה לירית, כתובים על כעמוד או מחציתו ברצף אחד, ובלא חלוקה לבתים או שורות. שירים פשוטים להפליא, אך גם מתוחכמים מאין כמוהם. טוב נעשה אם נכיר לכס אחד מהם:

סיפור על אודות הגוף

המלחין הצעיר, שעבד בקיץ ההוא במושבת אמנים, צפה בה במשך שבוע. היא היתה יפנית, ציירת, כמעט בת שישים, והוא חשב שהתאהב בה. הוא אהב את יצירתה, ויצירתה עלתה בקנה אחד עם האופן שבו הניעה את גופה, השתמשה בידיה, הביטה בו במישרין כאשר השמיעה תשובות ממדחות ושקולות על שאלותיו. לילה אחד כשחזרו ברגל מקונצרט, הגיעו אל דלת מעונה והיא פנתה אליו ואמרה: "אני חושבת שאתה רוצה לשכב איתי. גם אני רוצה את זה, אבל עלי לומר לך שעברתי מסטקטומיה כפולה." וכאשר לא הבין, "איבדתי את שני שדי." הנוגה שנשא סביב בבטנו ובחלל חזהו דעך - כמו מוסיקה - חיש קל - והוא כפה על עצמו להסתכל בה באומרו "צר לי. אינני חושב שהייתי מסוגל." הוא הלך בחזרה לבקתה שלו דרך האורנים, ובבוקר מצא קערה כחולה קטנה על המרפסת שמחוץ לדלתו. נדמה היה לו שהיא מלאה טרפי ורדים, אך כשהרימה נוכח לדעת שטרפי הוורדים היוו את השכבה העליונה; שארית הקערה - מן ההכרח שטאטאה אותן מפינות חדר עבודתה - היתה מלאה דבורים מתות. (עמ' 67)

באחרית דבר לספר 'ופי. כאב. אנדה' כותבת

לסיכום: שיר נפלא הפותח במשהו צדדי "בשולי היום", על איזה "כביש" בנסיעה של "יומרה קטנה" ונוסק דרך "הלילה", "השמש" ו"הדף", בלי שום מאמץ מורגש, לגובה גבהים ומקבע שם את מילותיו היומיומיות, "בדיוניות באחרית של רגע", לעד, "בין כל הכוכבים".

אד קודיש, המתרגם והפרשן של שירתה, כותב בהקדמתו כי שיריה של קובנסקי בספר זה זורמים מן השיר אל העולם ובחזרה עד כי לפעמים אין המעבר ביניהם חד וברור. דווקא בשל כך, היא רגישה למושגים כמו "שוליים", "גבול", "קצה" וכדומה, החוזרים ונשנים בשירים רבים משיריה ומגדירם, לדבריו, את אופי הקובץ כולו. לעתים, הוא אומר (כמו בשיר 'גווילי לילה'), דומה שאין היא כותבת על הדף אלא על העולם עצמו, ואז "השוליים הופכים להיות הקוסמוס", כפי שראינו במידה מסוימת גם בשיר שלמעלה. לעתים, הוא מוסיף "כוללים השוליים גם את אלוהים, ואז הם אינסופיים".

ל"שוליים" יש משמעות נוספת, שניתן להגדירה גיאוגרפית (על משקל גיאוגרפית) פוליטית. בהקדמה למבחר שיריה **אנטומיה של אהבה**, כותב אד קודיש, כי אדית קובנסקי, הכותבת שירה עברית בפרבר של דטרויט, "אינה משוררת אמריקאית ואינה משוררת ישראלית", אלא "שירתה היא מולדתה". ייתכן שמבחינה זו היא הולכת בעקבותיו של משורר עברי גדול אחר באמריקה, גבריאל פרייל (1911-1993), שהיא מקדישה לו שירים לא מעטים. ובאמת, באחרית דבר לשירתו של גבריאל פרייל בספרו **אספן סתווים** (מוסד ביאליק 1993) כותב דן מירון במסה ששמה 'בין הנר לכוכבים', כי ההקשר של שירתו של פרייל אינו אמריקאי, גם לא יידישיסטי ובוודאי שלא ישראלי. פרייל, לפי מירון, הוא ממשיך דרכם של משוררים כמו פומרנץ, פוגל ולנסקי, אשר נזהרו שלא להיקלע אל הדרמה הסוערת והמעייפת של מלחמת דורות בספרות העברית. אלה "משוררים אשר ביססו את קיומם היצירתי על קונספציה של פריפריאליות, היינו שוליות. על פי קונספציה זו יכול אמן לחתור להגשמת מטרות מסוימות דווקא משום שהוא פטור מליילך בדרך המלך ומן החובה להגשים את מטרותיה הגדולות... כמו בשירו של רוברט פרוסט, אלה משוררים שבהגיעם למסעף דרכים בוחרים ללכת בדרך הפחות דרוסה, זו שהלכו בה פחות. פרייל מאפיין משוררים ייחודיים אלה", כותב שם דן מירון (עמ' 296).

אדית קובנסקי היא בלי ספק משוררת ייחודית כזאת. ו"הקונספציה של השוליות" מאפשרת